

M Ű V É S Z E T

SOMOS MIKLÓS KIÁLLÍTÁSA

(ERNST MŰZEUM 1965)

Somos Miklós a fiatal festőgeneráció egyik jelentős képviselője. Műveivel több országos kiállításon — köztük a *Vásárhelyi Őszi Tárlatokon* — találkozhattunk, s noha az egercsehi bányatelepen rendezett egyéni tárlata akkoriban (1961) bizonyos okokból még nem is haladta meg a lokális jelentőséget, képeire, a műveiből áradó sajátos, egyéni hangra már eddig is fel kellett figyelnünk.

Mindezeket figyelembe véve is *meglepetésnek hat* mostani, az Ernst Múzeumban helyet kapott kiállítása, melyet Rittly Valéria példás, jól hangsúlyozó, világos szerkezetű — néhol az „ellenpontozás” lehetőségeivel is élő — rendezésében láthatott a közönség. Nem véletlenül szólnak meglepetésről, hiszen e mostani, mintegy százhusz alkotást felsorakoztató tárlat olyan alkotóval ismertet meg bennünket, aki viszonylag rövid és lényegében zökkenőmentes kísérletezési szakasz után *rátalált egyéni hangjára, kialakította stílusát*, nagy biztonsággal él azokkal a formai, kifejezésbeli lehetőségekkel, amelyeket mondanivalója egyéni megjelenítésének szolgálátaba tud állítani. Ugyanakkor az „egyéni” hang nem valamiféle vagabund eredetiség, hanem az *egyetemességre törés* nagy volumenű szándékával párosul, az analízis munkája részeredményein túllépve egy olyan hatású szintézis megteremtésén fáradozik, mely valahol és valamiben a reneszánsz, a trecento és a román kor művészetével rokon, de mégis huszadik századi valóságunk talajában gyökerezdik.

Somos világának uralkodó eleme a *harmónia*. Formai kivetítődése ennek a világos, zárt szerkezet, a mindig egysélyt tartó kompozíció, a kissé hűvös — de nem rideg — kolorit. Az a szándéka, hogy túllépve a valóság egyedi jegyein, az emberek, dolgok, történések mögött az *általánost*, a minden fontosat kifejező lényegest kutassa, nem jelenti világának leszűkülését, privatizálódását. Érzékeny marad a tragikum, a szenvedés iránt, de enged a humor, a derű kísértéseinek is — ezért amellett, hogy hajlik az elidegenedést is magában hordozó korunk néholi komorabb színeinek megjelenítésére, van benne valami ironizált játékosság is. Erős intellektusa, nagy formakultúrája és -fegyelme jobbra megóvja a túlzásoktól, attól, hogy világának *bármelyik* eleme eluralkodjék művészetén.

Szereti a *portrét*. Az emberi arc sok lehetőséget kínál számára, hogy túl a múlt-köny és félrevezető „egyéni” vonásokon, keresse-kutassa a *kortípus* jegyeit, azokat az összetevőket (szeretet, gyűlölet, öröm, bánat, fájdalom, elidegenedés és feloldódottság), amelyeknek az arc lehet ugyan tükre, de amelyek mégis az egyénién túlmutató *egész embert*, s az emberben sajátos módon feloldódott, testet öltött, „*emberiesült*” kort jelentik. (*Ezüstke, Nagyszemű, Szomorúszemű, Vöröske, Szerzetes, Kékkalapos nő*).

Expresszív és formailag szigorúan zártak ezek a portrék. A kissé tojásdad fejformákat mindig lesimitott, fejhez tapadó és a fej formáit követő hajkorona keretezi. A „lekerekített” vonalvezetés, a tömörségre ösztönző kompozíciós cél nem engedélyezi az oldottabb formákat is elbíró szeszélyességet, groteszk töréseket, kiugró részleteket — inkább a *síkszerűséghez* közelít, megtagadva magától még a mélység-perspektíva csábító előnyeit is. Ez is jelzi, hogy — bár nem szívesen használjuk a jelölést, mert van benne valami gyanúsán félrevezető, megtévesztő — ezek a Somos-portrék az *ikonok* világából is átmentettek, megújítottak, újrateremtettek bizonyos jegyeket, szemléleti elemeket, *részint levetkőzve, részint megtartva* a me-revséget, az állapotszerűséget, mely itt új alakot ölt, korszerű mondanivaló szolgálóleánya lesz.

Alakos kompozícióin is szembetűnők e jellegzetességek, bár ezeken több szerephez jut a játékosság. A meglesett fürdőző Zsuzsanna két kép festésére is ihlette (*Zsuzsanna, Zsuzsanna I.*) Az ismert és sokszor feldolgozott témát Somos sok találékonysággal, de stílusához illő *tartással* eleveníti meg. A két leselkedő férfi arcát vágy feszíti, a meglesett és megmerevedve áll — arcának ikonszerű mozdulatlansága a bensejében feszülő érzelmeiket sejteti (*Zsuzsanna I.*) Hálóban vergődik: tudja, hogy nézik, s büszke is viruló szépségére, meg szégyelli is meztelenségét. Az ellenhatások ellényegtelenítik a témában bujkáló erotikát, és a helyzet mosolygató, kissé ironikus felhangú derűjét terítik szét a képen. A *Zsuzsanna* című alkotása ugyanennek a helyzetnek egy bravúrosabb, szerkezetileg is merészebb

megoldása. Érdeemes alaposabban megvizsgálni, milyen mesteri egységbe ötvözi Somos a kompozíció alkotó elemeit: a hangsúlyosra festett medenceszél hogyan emeli ki a törülköző nő sudár alakját, a kép bal felső sarkába helyezett sötét négy-szög mint teremti meg a nőalakkal szemben — „ellenpontozva” — a kép *egyensúlyát*, s a három sokágú fa (kettő mögött lefelé fordított férfiakkal) mint fogja körül a nőalakot, s a mögéje komponált kőfallal hogyan zárja le a képet.

Játékosság uralja a *Hónapok I—XII.* sorozatot is. A kis méretű vásznakon az év hónapjai elevenednek meg egy-egy alak, életképpé szélesített apró jelenet — természetesen szimbolikus értelmű — megfestésével. Vidám derű uralja e kis felületeket, melyeken egyaránt ott bujkál a már-már *balladai* tömörség, s a *pogány (reneszánsz?)* életöröm.

Somos közismerten a *vásárhelyi iskola* néven emlegetett csoportosuláshoz tartozik. A szálak, melyek az „alföldiekhez” fűzik, azonban lazák, mint ahogy maga a csoportosulás sem követel a csatlakozóktól szolgai stílusazonosságot, hanem megelégszik bizonyos szemléleti és felfogásbeli jegyek — néha elég távoli — rokonságának konstatálásával. A tág körön belül, mint mások, úgy Somos is halad a maga útján. Nem kötődik annyira a parasztsághoz, az alföldi tájhoz, mint a többi vásárhelyi, de a lényegeset kutató nagyvonalúságban, az ember-központúságot valló meggyőződésben *egy platformon van* az „alföldiek” legjobbjával.

Akiről szoltunk, harminckét éves. „Gyermekkornak” számít ez a szépművészetekben. Somos azonban rácsáfolt azokra, akik — általában — későbbre, „hosszabb távra” datálják az önálló festői nyelv és szemlélet kialakítását. Neki már sikerült. Kiverelkedte saját stílusát, *világot teremtett*. Igaz, ez a világ még nem akkora volumenű, mint amekkorát a célkitűzések sejtetnek, de már az övé. Tehát szuverén. S mert ilyenkor nem oktan a félelem, hogy szerencsétlen esetben a megtalált stílusjegyekből esetleg ön-manír is lehet, további kísérletezésre biztatjuk. Arra, hogy nap mint nap küzdjön meg a rutin, a megszokás lefelé fordított veszedelmeivel: önmaga tehetségéért.

PAPP ZOLTÁN

Somos Miklós: Táj fehér állatokkal